

Actes de les
**V Jornades
d'Estudis
Locals de Felanitx**

7 i 8 de febrer de 2020
Saló d'Actes de la Casa de Cultura de Felanitx

Coordinació i edició
Miquel Àngel Vicens i Siquier

Consulta *on line*
www.amicsclosos.cat/5jornades

EDICIONS AMICS DELS CLOSOS

Dipòsit Legal
PM 971-2020

Imprès en **Edicions Talaiots**, novembre 2020

El llibre que teniu a les mans és el fruit de l'esforç i la dedicació que els autors han plasmat en el seu treball. A tots ells i a aquelles persones i institucions que han contribuït a la realització i l'edició de les actes de les V Jornades d'Estudis Locals de Felanitx, moltes gràcies.

Enguany (el 2020) serà recordat per l'impacte de la pandèmia de la Covid19, poc ens pensàvem quan organitzarem la cinquena edició de les Jornades d'Estudis Locals, de manera conjunta entre el Centre Cultural - Ajuntament de Felanitx i l'associació d'Amics dels Closos de Can Gaià, tot el que ens ha succeït. Els seus efectes també s'han fet notar a algunes de les propostes que es presentaren dins les V Jornades a principis de febrer, impedit que es poguessin encarar o acabar de la forma prevista o fins hi tot havent de renunciar a presentar-les, finalment. Així mateix, en alguns dels treballs els manca una adequada revisió final dels autors. Si s'observen errades, imprecisions o incongruències en demanam per endavant disculpes.

Els Amics dels Closos hem hagut de cancel·lar o repensar les nostres activitats, de fet ha sigut un any amb poques activitats, i les que hem pogut realitzar a partir del març han estat en format reduït i amb suport de les xarxes social. De tota manera el nostre compromís a favor del coneixement, tant en l'àmbit local com en el més general o especialitzat, no ha defallit. Aquest llibre és un clar exemple, així com la col·laboració en la *Reunió Científica d'Arqueomalacologia de la Península Ibèrica* celebrada a Ciutat el mes de novembre del 2019 i que les seves actes s'estan enllestint per publicar-les, si tot va bé, a principis del 2021. Així mateix, ben prest començarem a preparar la realització de les VI Jornades d'Estudis Locals per a principis del 2023, des de aquí volem fer una crida a la seva participació. En cada edició descobrim nous aspectes de la nostra història i de la nostra societat, que ens encoratgen a seguir treballant per a la seva difusió.

Miquel Àngel Vicens i Siquier

President de l'Associació dels Amics dels Closos de Can Gaià

El mes de febrer de 2020 es varen celebrar les V Jornades d'Estudis Locals a Felanitx. Unes jornades que normalment se duen a terme cada 3 anys al nostre municipi i que organitzen de forma conjunta els Amics dels Closos de Can Gaià i el Centre Cultural de Felanitx. Varen tenir sort, un mes més tard ens confinaven per mor de la covid-19, la pandèmia del segle XXI, haurien d'haver esperat però no va ser així.

Va ser un cap de setmana on es dugueren a terme diferents xerrades, un recorregut per la història en diferents àmbits i que s'han succeït o tenen relació amb el nostre municipi. Els Amics dels closos fan una gran feina i donen l'oportunitat de mostrar el que fan al seu dia a dia a tota la gent que dediquen el seu temps bé sigui d'investigació, educació, cultura, art, història o tradicions. Els anim a que continuïn amb aquesta tasca perquè enriqueixen la ciutadania amb la seva saviesa i visió.

Jaume Monserrat Vaquer
Batle de Felanitx

EL COS DE CARABINERS A FELANITX (1829-1868)

Celso Calviño Andreu

CALVIÑO ANDREU, C. (2018). El cos de Carabiners a Felanitx (1829-1868).
V Jornades d'Estudis Locals de Felanitx: 167-177

INTRODUCCIÓ

L'objectiu del present escrit és donar a conèixer el Cos de Carabiners i la seva relació amb Felanitx, per això he investigat en els arxius i hemeroteques tot el que fa referència al Cos.

Les dates més antigues sobre carabiners en el districte de Felanitx les he extretes del llibre de R. Rosselló Vaquer (2009), una d'elles és la de 1833, poc després d'haver-se fundat el Cos i les altres dues de 1836.

Entre les actuacions a destacar, per part de la força de carabiners, és el servei que feren durant les epidèmies que es donaren al llarg del segle XIX, sobretot l'any 1855. Una de les seves missions era intervenir en les qüestions sanitàries ja que com veurem, era un Cos que guardava i vigilava tot el referent a duanes, fronteres, costes i ports, que era per on entraven els passatgers i les mercaderies contaminades.

Avui en dia es parla d'aquest Cos sense tenir una percepció directe d'ell ja que va desaparèixer l'any 1940 a l'integrar-se en el Cos de la Guàrdia Civil, a més, normalment, quan es parla d'ells és degut sobretot a dues circumstàncies, una per l'opinió més estesa i a la vegada estereotipada en que la majoria de carabiners estaven venuts als contrabandistes, cosa que com veurem no sempre va ser així, i l'altra, per la que són coneguts, és sobretot per la seva actuació a Mallorca durant la passada guerra civil ja que varen ser dels únics que es varen oposar i feren front amb les armes als aixecats.

La present comunicació és una primera part – molt general - d'altres que li seguiran, però per motius d'espai, tota l'altra informació, no pot ser inclosa en aquesta.

No vull acabar aquesta introducció sense donar les gràcies a l'actual encarregada de l'arxiu, a Maria del Carme Pino Obrador, per les facilitats i ajuda que m'ha proporcionat a l'hora de consultar la documentació.

LA PERSECUCIÓ DEL CONTRABAN I EL FRAU ABANS DE LA FUNDACIÓ DEL COS DE CARABINERS

De contraban de tabac i altres gèneres des de sempre, a les Illes Balears se'n va fer, ara bé, a començament del segle XIX es va incrementar degut a les convulsions polítiques, socials, econòmiques i militars que es varen produir. La guerra de la Independència o del francès ho va potenciar, durant aquesta, tant en una part com a l'altra, per poder disposar dels bens indispensables per a les necessitats de la població, es va exercir un contraban que era acceptat per les autoritats. A la part no dominada pels francesos, les Junes necessitaven proveir-se de tota classe de mercaderies i queviures, i això va fer que es formassin verdaderes companyies que es dedicaven a negocis fraudulents. A l'acabar la guerra, aquestes, varen seguir exercint el contraban i per això foren perseguides.

Un altre fet important d'aquest període, i que també va incrementar el contraban, va ser l'emancipació de les colònies d'ultramar. Tot això va tenir una gran repercussió econòmica, ja que degut als fets bèl·lics, s'enderroca la incipient indústria i el comerç, fet que va influir en l'augment del contraban i el frau (Calviño, 2018).

Per combatre el contraban que s'exercia, com hem esmentat de forma descarada i en la que tots els estrats socials i estaven implicats, hi havia un Resguard que era civil i segons les autoritats no donava els fruits desitjables en la persecució del contraban i dels contrabandistes, per això, per RO de 26 de setembre de 1820, el secretari d'Estat i del Despatx d'Hisenda, manava que per contenir els progressos del contraban havia resolt que l'organització del Resguard quedàs baix l'ordenança militar. Que alguns membres del Resguard fossin jubilats i reemplaçats per altres, i que tots els qui havien comès delictes a les duanes, portes i fronteres fossin expulsats. Ara bé, després del Trienni Liberal, el resguard es va desmilitaritzar i va tornar ser civil. (GM. 106).

Durant el Trienni Liberal, el 18 d'abril de 1821, per Real Ordre, el Rei exposava que amb tots els medis possibles es perseguís amb la major eficàcia l'escandalós contraban de gèneres d'il·lícit comerç que circulava per totes les províncies de la Monarquia i que feien tant de mal a la indústria nacional i per recompensar a tots els qui combatien el frau, manava que els individus de la Milícia Nacional local que prenien part en les aprehensions havien de participar dels comís en la mateixa forma que el resguard. Com veiem, en aquest temps, es va fer necessari que també participàs en la persecució del contraban la Milícia ja que no bastava el resguard (GM. 125).

Després d'analitzar els resultats sobre la conveniència o no de que el Resguard fos civil o està militaritzat, per un decret de febrer de 1825, el Rei deia que per acabar amb els mals que produïa l'escandalós tràfec il·lícit que destruïa la riquesa pública s'establí a tots els districtes militars, per disposició del Capità General amb l'acord dels intendants i

subdelegats de Rendes de les províncies, columnes mòbils de tropa activa comandats per caps militars decidits que perseguissin, aprehenguessin i exterminassin el contraban i els delinqüents contrabandistes, enemics declarats de l'Estat (GM. 24).

Aquests punts exposats en els paràgrafs anteriors varen ser el preludi de la fundació del Cos de Carabiners.

LA FUNDACIÓ DEL COS DE CARABINERS

Durant el regnat de Ferran VII, per Reial Decret de 9 de març de 1829, es va fundar i organitzar el Reial Cos de Carabiners de Costes i Fronteres. Com veurem més endavant aquest nom va canviar al llarg de la seva història

El militar escollit per organitzar-lo fou l'Excel·lentíssim Mariscal de Camp José Ramón Rodil y Pampillo, que va ser nomenat Inspector general per la seva brillant fulla de serveis. Es diu que Rodil, de tendències liberals, quan organitzava el Cos ho va transmetre a la tropa, fet que els membres ho demostraren durant tota la seva història

El nom de carabiners de Costes i Fronteres, era per ser la seva funció primordial, l'impedir l'entrada de mercaderies de contraban per aquestes zones..

A l'article 1º del Reglament militar del Cos es deia que era un dels cossos que integraven l'Exèrcit i que com Organisme militar havia de desenvolupar el servei de guarnició i de campanya que li ordenassin les autoritats competents, això com veurem va implicar haver de participar en els fets bèl·lics que es produïren durant el segle XIX i meitat del XX. Segons l'article 2 del Decret fundacional, el Cos havia de ser una organització militar forta i eficaç, i que tendria una Inspecció General separada de la Direcció general de Rendes i l'Inspector general del Cos havia de tenir una relació amb el Secretari de l'Estat i del Despatx Universal d'Hisenda. El Cos depenia del Ministeri d'Hisenda i del de Guerra (Calviño, 2017).

CANVIS ESTRUCTURALS I ORGANIZATIUS EN EL COS DE CARABINERS

Quan el 9 de març de 1829, es va fundar, com hem esmentat anteriorment, l'Institut de Carabiners va rebre el nom de Costes i Fronteres. Posteriorment, arrel de la mort de Ferran VII i l'esclat de la guerra civil, els membres del Cos, que eren una força molt ben formada militarment ja que els seus membres havien estat durant uns anys fent el servei militar en els diferents cossos de l'Exèrcit, varen passar a engrossir les columnes que es formaren per fer front a l'aixecament carlí. Des del mes d'octubre de 1833, essent addictes als liberals, desenvoluparen servei de campanya formant columnes, batallons i esquadrons en les províncies del nord, de Catalunya, d'Aragó, d'Astúries i de Galícia. Degut això, per decret de 25 de novembre de 1834, canviaren el nom i passaren a anomenar-se Carabiners de la Reial Hisenda i la inspecció va quedar a càrrec de la Direcció de Rendes Estandades que depenia del Ministeri d'Hisenda. Va passar pràcticament a ser un cos civil.

Per RO de 28 de maig de 1838, els individus del Cos, encara que sense fur de guerra, quedaren subjectes al consell de disciplina instituït pels articles del 116 al 139 del Reglament Militar del Cos de Costes i Fronteres. Durant aquest temps va canviar de nom i es va conèixer com a Cos de Carabiners d'Hisenda Pública.

El 6 d'agost de 1842, per RO, es va nomenar Inspector al Mariscal de Camp Martín José de Iriarte i es va reorganitzar el Cos per Real decret de 11 de novembre de 1842 i es va constituir en militar i va passar a anomenar-se Carabiners del Regne. Serà per Real decret de 15 de maig de 1848 quan va quedar definitivament subjecte al Ministeri de la Guerra en tot allò relatiu a organització, ascensos, recompenses i retirs. (*Ministerio de la Guerra*, 1853).

Aquest darrer nom el varen tenir fins a l'any 1931 en que es va proclamar la II República i va passar a conèixer-se simplement com a Cos de Carabiners.

ESTRUCTURACIÓ DEL COS DE CARABINERS A MALLORCA

El Cos de Carabiners quan es va fundar constava d'una Inspecció general i subinspeccions i cada una d'aquestes darreres constava d'unes quantes comandàncies.

Degut als fets bèl·lics i per haver-se d'incorporar a batallons i columnes alguns carabiners de la Comandància de Mallorca, per RO de 14 de maig de 1833 es va suprimir la comandància amalgamant-se la seva força amb la 1ª Comandància de Cádiz.

L'any 1853 la Comandància de les Balears formava part del 7º Districte, i el componien a més, les Comandàncies d'Almeria, Murcia, Alacant, València i Castelló. Comandava el Districte el Brigadier d'Infanteria Victorino Ediger. L'any 1853 hi ha constància documental que també hi havia carabiners a Menorca i Eivissa. Aquest any també sabem que a la Comandància de Mallorca hi havia 1 companyia i 6 seccions i componien la força d'Infanteria 151 individus, 60 de cavalleria i 22 de mar amb 4 bots. L'any 1854 el consistori felanitxer es va adherir al pronunciament per secundar el moviment iniciat pels generals i brigadiers Leopoldo O'Donnell, Domingo Dulce i Antonio Ros de Olano (Aquest l'any 1844 havia estat Director General de Carabiners), on hi participaren els carabiners, aquests donaren crits a favor de la Llibertat, de la Constitució, de la Reina i a O'Donnell.

Segons l'article 7 del Capítol I del Reglament de Carabiners, l'any 1860 hi havia tres classes de Comandàncies, essent la Comandància de Mallorca considerada de tercera classe (*Ministerio de la Guerra*, 1860).

Altres estructuracions foren la de l'any 1867 en que el 1º Districte el formaven les Comandàncies de Barcelona, Lleida, Girona, Tarragona i Mallorca. L'any 1870 hi ha un altre canvi i aquestes mateixes Comandàncies passen a formar part del 2º Districte (*Ministerio de la Guerra*, 1870).

EL PROBLEMA DEL BLAT

Els carabiners de Felanitx, el dia 26 de febrer de 1836, en plena guerra carlista, trobaren 14 carros carregats amb blat de contraban però els contrabandistes fugiren entrant en el poble descarregant pels carrers els sacs de blat que la gent agafava degut a que la barcella anava a 20 sous. Arrel d'això, el dia 1 de març de 1836, per reforçar la força que hi havia, arribaren a Felanitx uns 24 carabiners més (Rosselló, 2009).

El contraban de blat era degut a les sequeres que provocaven la seva manca i per això els preus del cereal eren desorbitats.

Passat una dècada, l'any 1846, hi va haver una altra gran sequera que va causar grans pèrdues en animals i cereals a tota Mallorca i també a Felanitx, els carabiners per cuidar-se de les costes i fronteres havien d'intervenir en el control del seu comerç com es pot deduir de l'ofici que, el 9 de març de 1847, enviava el subdelegat d'Intendència de les Balears al batle de Felanitx i a l'Administrador de la Duana de Portocolom, on deia que havien d'anar a l'acte del desembarcament d'un carregament de blat. La petició havia estat feta pel mateix batle, dies abans, degut a l'escassetesa d'aquest cereal. S'havia acordat el desembarcament de 300 quarteres que en major quantitat conduïa el vaixell Napoleó procedent d'Alacant i que es trobava fondejat en el port. Disposava també que el sergent de Carabiners Vicente Beltrán anàs immediatament a l'expressada localitat per a dur a terme les formalitats de la instrucció a fi d'assegurar els interessos d'Hisenda.

Aquest mateix dia, 9 de març de 1847, l'Administració de Duanes comunicava al batle que el desembarcament de matèries en el port era competència del Cos de Carabiners i solament es podia fer amb la intervenció d'aquesta força, com així es va fer (AFM. C 591).

EL CONTRABAN DE TABAC

El dia 11 d'octubre de 1847, des de la Delegació d'Hisenda, es notificava al batle que es fixàs en un dels paratges més públics de la vila un exemplar dels tres impresos que s'adjuntaven sobre l'alteració que havien sofert els preus del tabac. La venda del tabac legal en els estancs estava lligada amb el tabac de contraban, en el sentit de que si el tabac que es venia era car i dolent el contraban de tabac augmentava ja que els fumadors el trobaven més bo i barat (AFM. C 591).

Un altre fet relacionat amb l'increment del contraban de tabac era la prohibició de que els pagesos poguessin sembrar plantes tabaqueres. Algunes vegades es va permetre la seva sembra però es pot dir que quasi sempre va estar prohibida ja que anava contra el monopoli del tabac. Segons una circular del dia 13 de juliol de 1853 es deia que tots els veïns de Felanitx havien d'entregar les plantes de tabac que tenien (AFM. C 594).

El 30 de maig de 1854 es deia al batle que s'havien d'adoptar les mesures més actives per a la destrucció de les plantes de tabac ja que, com hem esmentat, la seva sembra anava en contra de les lleis d'hisenda. S'havia rebut notícies que veïns de Felanitx tornaven a sembrar plantes tabaqueres i es manava al batle que fes un bàndol on advertís que s'havien d'arrabassar i sinó incorrerien en penes també li manaven que havia d'ajudar i col·laborar en tot amb el Cos de Carabiners (AFM. C 595).

El control d'existències de tabac en els estancs es solia fer de forma periòdica. Cada cert temps el tinent que comandava la secció o el comandant del post feien una inspecció als estancs per saber si hi havia hagut baixada en la venda del tabac ja que això volia dir que hi havia un increment del tabac de contraban, cosa que demostrava que s'havien dut a terme descàrregues per la costa.

El 15 de juny de 1864, el Tinent Manuel Escalera Gabaldón que comandava la 4ª Secció amb capçalera a Manacor de la 2ª Companyia comunicava al batle, que per ordre superior, havia obert expedient per esbrinar les causes i els motius en la baixa de valors en la venda de tabac, esperava que l'informàs a la major brevetat possible i també si sabia o

havia sentit dir als consumidors si el tabac que es venia en els estancs era o no de bona qualitat i si el preu el trobaven car o no. A més, si tenia notícies de que la força de carabiners que hi havia destacada a la demarcació de Felanitx practicava el servei amb activitat i si perseguia com pertocava el contraban. (AFM. C. 600)

CONTROL D'ARMES

Els dos Cossos, els de carabiners així com el de la Guàrdia Civil, per ser militars, exercien el control d'armes i duien a terme escorcolls en els llocs on per confidències sabien que n'hi havia sense els corresponents permisos de l'autoritat competent.

El dia 17 de maig de 1847, des del Govern Polític, es deia que havent rebut l'ofici amb data de dia 13 i haver acreditat Simón Soler la pertinença de la pistola que els carabiners trobaren a casa seva al seu germà, li llevaven el pagament de la multa de cent ducats i dels trenta dies de presó en que estava incurs en el decret de 20 d'abril (AFM. C 591).

Des de Palma, el 26 d'agost de 1847, el Govern Superior deia que quedava assabentat d'una comunicació del Comandant de Carabiners d'aquestes illes i a tenor del Reglament de 20 de febrer de 1824 i Real Ordre de 14 de juliol de 1844 n'Antonio Barceló, veí de Felanitx estava incurs en la causa de multa de cent ducats per haver-li trobat una escopeta en el seu poder i no estar autoritzat per tenir-la. En el terme de sis dies havia de pagar l'import de la multa, i passat aquest temps es presentàs a la Comandància (AFM. C 591).

La persecució i control de les armes sobretot era perquè moltes estaven en mans de contrabandistes, es veritat que a Mallorca es varen donar molt pocs casos al llarg de la història del Cos de Carabiners de que els contrabandistes fessin ús de les armes contra ells, no passava igual a la península on els enfrontaments armats entre uns i els altres era la tònica de cada dia. Així tot, el mes de juny de 1850, es deia que en nombroses ocasions el Govern de les Balears havia pres mesures per a l'extinció del contraban i que una de les més encertades havia estat impedir que aquests tenguessin llicència d'armes i també no facilitar passaport a les persones sospitoses de realitzar dita activitat.

ELS CORDONS SANITARIS

Els carabiners des de la seva fundació varen formar part dels cordons sanitaris que s'establien quan hi havia epidèmies, a la nota 4 del seu Reglament deia que havia de donar auxili si ho reclamaven les autoritats per a la rigorosa execució de les mesures sanitàries i demés de caràcter general (*Ministerio de la Guerra*, 1926). Igualment a l'article 1º del Capítol VI que tracta del servei dels carabiners a les costes, com és el cas de Mallorca, deien que aquests havien d'impedir tant de dia com de nit, l'embarcament o desembarcament de persones i mercaderies per cap punt que no estàs habilitat segons disposaven les lleis sanitàries (*Ministerio de la Guerra*, 1925).

El 29 de juny de 1849, des de Capitania, es dirigia un escrit al batle dient que degut al còlera morbo s'havien d'aplicar fortes mesures ja que es recordava els estralls que va fer l'epidèmia de 1834. Els torrers havien d'estar sempre a les torres tant de dia com de nit per evitar desembarcaments tant de persones com de gèneres i altres efectes i havien de fer enfora tota barca o vaixell. Havien de donar compte tot d'una al batle del que veien i així arribaria aviat la notícia a Capitania. Aquests torrers hi havien d'anar tot d'una armats.

També es deia que en els punts d'Andratx, Pollença i Manacor (Felanitx pertanyia a aquesta darrera demarcació) els oficials de carabiners que manaven quedaven autoritzats per revistar les torres dels seus districtes i fer complir als torrers les obligacions que pertoqués. Els torrers lis havien de donar compte de totes les novetats que ocorreguessin i havien de complir les ordres que els dits carabiners creguessin oportunes. Com podem veure hi havia una relació molt directe entre carabiners i torrers (AFM. C. 592, C. 1849).

Per no ser suficients els torrers per dur la tasca d'evitar els desembarcaments que es feien de persones i gèneres de contraban, des del Regiment Infanteria Isabel II, el 3 de setembre de 1849, es deia que segons ordre del Capità General s'establiria a Cala Ferrera un caporal i quatre artillers i com que allà hi havia una caseta inhabitable s'havia d'arreglar per albergar a la tropa, també s'havia d'arreglar la que hi havia a la Punta del Ras on hi havia de guàrdia un sergent i quatre carabiners (AFM. C. 592, C. 1849).

El dia 1 de març de 1850, per haver desaparegut la malaltia del còlera morbo del migdia de França, el Capità General notificava al batle que es fes càrrec de les casetes de la costa de la seva demarcació – és refereix a la de Cala Ferrera d'artilleria i la de Punta del Ras de carabiners - i que fes un inventari de tot el que hi havia en elles, a més s'havia de posar una porta amb pany en cas de no haver-ni.

El 3 d'agost de 1850 hi va tornar haver canvis respecte a les casetes emprades pels soldats i carabiners ja que el dia 31 de juliol es va saber que el còlera morbo asiàtic havia envaït alguns punts d'Algèria i la ciutat de Marsella. Per aquest motiu s'havien d'entregar als comandants dels posts militars les casetes del seu districte amb tots els efectes i estris que es varen inventariar el mes de març. També se'ls havia de proveir d'oli i llenya com en altres ocasions. Quan hi havia malaltia a Alger i a Gibraltar es tenia molta de por de contagi sobretot perquè podia arribar a les costes mallorquines pels contrabandistes que s'assortien de tabac en aquests indrets (AFM. C. 592, C. 1850).

L'any 1849 va ser nomenat Ministre d'Hisenda Bravo Murillo que era un tecnòcrata moderat, posteriorment va ser nomenat President del Consell de Ministres, aquest, el dia 4 d'octubre de 1850, va signar una ordre pel que demanava a la Direcció general de Duanes i Aranzels la conveniència de passar els Torrers de Costa a l'administració de la Hisenda, que fins al moment es trobaven només a càrrec del Ministeri de la Guerra ja que els anaven suprimint arrel de la conquesta d'Alger pels francesos. El Ministeri d'Hisenda considerava que el servei de vigilància que aquells desenvolupaven, era de suma utilitat en quant que facilitava a la força repressora del contraban de terra i a la mar, això és, als carabiners, el temps necessari per acudir al punt per on els contrabandistes i defraudadors es disposaven a fer els seus descàrregues en aquells moments hi havia poca força de carabiners ja que les baixes que es produïen no es reemplaçaven. Davant això el dia 1 de gener de 1851 es va tornar a restablir el Cos de Torrers de Costa però amb la novetat de que l'organització estaria a càrrec de la Inspecció general de Carabiners de la que dependria en tot el Reglament del servei (Calviño, 2018).

El dia 20 de juliol de 1854, s'enviava una circular perquè els Cos de Torrers i de Carabiners exercissin més que mai una especial vigilància i evitassin que es fessin desembarcaments

de contraban degut a l'epidèmia del còlera. El Capità General ordenava al batle que prestàs tots els auxilis que li demandàs la força de Carabiners (AFM. C.595).

El 25 de febrer de 1855 hi va haver persones que varen tenir contacte amb un fardell que va treure la mar a una de les platges de Felanitx, davant la por de ser un gènere infectat, la Junta de Sanitat deia que totes aquestes persones havien d'estar durant vuit dies en observació (AFM. C.595A).

El mes de març de 1855 es manava que els alcaldes constitucionals, les juntes de sanitat i tots els funcionaris, sobretot els carabiners, havien de fer tot el possible per preservar i prevenir la reproducció del còlera morbo. Segons el Governador Civil l'experiència demostrava que la major part dels casos d'invasió del còlera morbo o altra calamitat epidèmica venia gràcies al contraban com a causa primera, així fou com va succeir en el cas d'Andratx, cosa que es deduïa del sumari que s'havia instruït. Per això, les autoritats i els carabiners havien de vigilar sense descans i perseguir sense treva als contrabandistes, també es demanava a la població que no protegissin als qui realitzaven aquest il·lícit comerç. (BOB, 3486).

Com podem veure els cordons sanitaris del que formaven part important els membres del Cos de Carabiners eren indispensables ja que les malalties que es presentaven en forma d'epidèmia durant aquests anys eren constants.

CONTRABANDISTES I RECONeixEMENTS A CASES

El 10 de juliol de 1858 des de la 2ª Companyia i 3ª Secció de la Comandància de Carabiners de Mallorca es notificava al batle que per haver de procedir a reconèixer vàries cases de camp de la demarcació de Felanitx li demanava que ell o un altre delegat hi havia d'assistir i per això s'havia de presentar a la casa quarter a les dues de l'horabaixa. Signava el sergent Miguel Benzo. Els carabiners s'assabentaven dels llocs on es feia contraban per les delacions.

El 29 de novembre de 1858, des de la mateixa comandància es comunicava al batle que el dia 30 a la sortida de Sol s'havia d'efectuar un reconeixement a una casa de la demarcació de Felanitx per sospites de contraban i per complir els requisits que preveia el Real decret de 20 de juny de 1852 segons articles 42 i 45, ell, o sigui el batle o un delegat seu havia d'assistir i per això s'havia de presentar a la casa quarter de carabiners. Signava el mateix sergent, Miguel Benzo (AFM. C.597).

El 31 de març de 1860 es comunicava des de Manacor que era posat en llibertat després de trenta-un dia de presó, Lorenzo Nicolau "Menut", d'ofici teixidor, per no haver pagat la multa que se li havia imposat per aprehensió de tabac de contraban, fixava la seva residència a Felanitx.

CARABINERS NATURALS DE FELANITX

El Governador de Barcelona es dirigia el 28 de febrer de 1853 dient que segons informació del Governador de Cádiz i del Capità General de Filipines, amb data de 6 d'abril de 1852, li havien notificat que havien causat baixa del Cos de Carabiners d'Hisenda, Antonio Monserrat i Ramón Borrás, per mala conducta el primer i a sol·licitud seva el segon i que

procedien els dos del Regiment d'Infanteria Expedicionari d'Àsia. I que tot era per causa de les malifetes que havien comés a les províncies d'Albay donant un mal exemple que menyscabava el bon nom d'Espanya que tant convenia conservar allà, per això, els enviava a la Península en la fragata Magnolia. El capità de la fragata estava encarregat de la custòdia dels dos individus però com que Antonio Monserrat havia dit que era natural de Felanitx on hi tenia parents li havia facilitat passaport per anar a dita localitat. Que ho posava en coneixement del batle i que aquest ho havia de fer arribar a la Guàrdia Civil (AFM. C.594).

L'anada de carabiners a Ultramar era per resolució del Tribunal Suprem de Guerra i Marina que ordenava que tots els individus del citat Cos que pels seus delictes o faltes mereixien un recàrrec de servei entre quatre o cinc anys i no excedien de trenta anys d'edat fossin destinats com a soldats als cossos d'Ultramar i que els qui no reunien aquestes circumstàncies anassin al Fijo de Ceuta o se lis commutàs la pena amb una altra adequada.

El 3 d'octubre de 1861 des de la Comandància de Carabiners de Palma el tinent coronel i cap Antonio de Luque Carrasco comunicava al batle que l'Inspector general del Cos havia admès com a carabiner d'Infanteria al felanitxer Bartolomé Valls Oliver i per això s'havia de presentar a la Comandància per a ser filiat (AFM. C.598A).

CONTRABAN I APREHENSIONS DUTES A TERME PELS CARABINERS DE FELANITX

El dia 15 de febrer de 1833 els carabiners de Felanitx apressaren contraban de tabac en el Collet i agafaren 8 bísties i varen detenir dos contrabandistes (Rosselló, 2009).

La premsa es feia ressò de les agafades de tabac i altres gèneres de contraban per part dels carabiners i deia que durant el mes de juny de 1845 a les Illes Balears s'havia dut a terme una extraordinària persecució i derrota dels contrabandistes ja que els carabiners a les ordres del comandant Bonifacio Jarcano havien fet aprehensions a Mallorca i Menorca que consistien en 66 fardells de roba valorada en 80000 reals i mes de 3000 lliures de tabac negre. El dia 1 de juny de 1845 un sergent, un caporal i alguns carabiners a les Marines de Felanitx feren una aprehensió de 33 fardells de tabac de 3800 lliures i 23 fardells de roba estrangera valorada en 38000 reals. Els del resguard marítim baix el comandament de José Marín també feren aprehensions (EE. 327).

S'avisava al públic que el dimecres, dia 31 de març de 1854, a les 12'00 en els estrats de l'Administració es feria la subhasta d'un cavall aprehès pels carabiners a les immediacions de Felanitx (DCP s/n). I també el mateix dia es va subhastar una partida de tabac confiscada pels carabiners igualment a la mateixa població (DCP s/n).

Des de la Comandància de Palma es duia a terme un minucios seguiment de l'actuació dels carabiners de cada post i quan els hi arribaven notícies de que s'havien produït descàrregues de gèneres de contraban feien les investigacions oportunes per saber si els carabiners per omisió o voluntàriament ho havien permès. El 26 de setembre de 1863, el Tinent Manuel Escalera Gabaldón que comandava la 2ª Secció de la 3ª Companyia es dirigia al batle dient-li que per complimentar una comunicació del cap de la Comandància de Carabiners de Palma, el Tinent Coronel Francisco Bujanda Santayana, li demanava si

sabia que s'havia efectuat un descàrrega de tabac de contraban per la costa compresa entre Portocolom i Manacor o per qualsevol altre lloc (AMF. 599-A).

El dia 9 d'abril de 1861, el Tinent Bonifacio Sánchez de la Iglesia, cap de la 5ª Secció de carabiners, informava al batle que el seu capità li havia manat fer un informe i que necessitava saber si Miguel Soler era de Felanitx. També li demanava informació sobre la permanència de carabiners en les tavernes i llocs de joc i la conducta que aquests observaven (AMF. 598-A). En el Capítol VIII i article 84, referent a Disciplina del Reglament del Cos, es deia que els carabiners no podien freqüentar tavernes o cases de mala nota ni tampoc tenir relacions d'amistat o de confiança amb persones sospitoses d'exercir el contraban (*Ministerio de la Guerra*, 1960).

El 13 de novembre de 1865 l'Ajudant Fiscal de Carabiners, des de la Comandància de Palma, demanava al batle si Catalina Rosselló Antich, natural de Felanitx, constava en els empadronaments de 1863 i 1864. per convenir en la causa que s'estava instruint (AMF. 600-A).

INTERVENCIÓ DELS CARABINERS EN ACCIONS HUMANITÀRIES

La nota número 5 de l'article 1º del reglament del Cos de Carabiners deia que era també un servei extraordinari del Cos, facilitar amb el concurs de la força, l'auxili necessari en els casos d'incendis, inundacions i altres calamitats públiques. Per això, el dia 24 de juliol de 1854, les autoritats provincials assabentades per la comunicació del dia 21 de l'incendi que va ocórrer a l'era de Juan Llodrà, manava al batle que esbrinàs si el foc havia estat intencionat, per això, el jutge s'havia de fer càrrec de les diligències. A la vegada li donava les gràcies pel zel i activitat desplegat pels veïns, la Guàrdia Civil i els carabiners (AMF. 595).

CONCENTRACIÓ DE CARABINERS A PALMA

El dia 30 de maig de 1860 el governador civil José Primo de Rivera comunicava al batle que assumptes urgents del servei públic havien fet indispensable l'anada a Palma de la força de carabiners de Felanitx on hi havia d'estar uns breus dies, per això, el batle havia de suplir el servei del que el Cos s'encarregava emprant l'auxili dels estanquers sense que aquests deixassin abandonat el seu servei i tenguessin segurs els efectes dels que eren dipositaris, també podien ajudar en aquesta tasca els veïns honrats (AMF. 598).

BIBLIOGRAFIA – REFERÈNCIES

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 591. Correspondència 1847.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 592. Correspondència 1849.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 592. Correspondència 1850.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 594. Correspondència 1853.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 595-A. Correspondència 1855.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 595. Correspondència 1854.

ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 597. Correspondència 1858.

- ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 598-A. Correspondència 1861.
- ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 598. Correspondència 1860.
- ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 599-A. Correspondència 1863.
- ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 600-A. Correspondència 1865.
- ARXIU MUNICIPAL DE FELANITX. Caixa 600. Correspondència 1864.
- BOLETÍN OFICIAL BALEAR, número 3486. Divendres 30 de març de 1855.
- CALVIÑO ANDREU, C. (2017). Aspectes generals i estructura del Cos de Carabiners a Sóller. *XI Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*. Ajuntament de Sóller i Ajuntament de Fornalutx: 235-252.
- CALVIÑO ANDREU, C. (2018). Un esbós històric sobre els torrers, carabiners, cordons sanitaris i d'aguait a Son Servera (1850-1940). *II Jornades d'Estudis Locals Son Servera. Origen i tradició*. Ajuntament de Son Servera. 131-139.
- CALVIÑO ANDREU, C. (2018). La secció de Carabiners de Lluçmajor. Una visió general. *Actes de les I Jornades d'Estudis Locals de Lluçmajor*. Ajuntament de Lluçmajor: 119-149
- DIARIO CONSTITUCIONAL DE PALMA, sense número, de dimarts 30 de març de 1854.
- EL ESPAÑOL, número 327, de dimarts 10 de juliol de 1845.
- GACETA DE MADRID, número 106 de 12 d'octubre de 1820.
- GACETA DE MADRID, número 125 de 2 de maig de 1821.
- GACETA DE MADRID, número 24, de dijous 24 de febrer de 1825.
- MINISTERIO DE LA GUERRA (1853). *Cuerpo de Carabineros del Reino. Escalafón General para el año 1853*. Imprenta de D. Pedro Montero. 96 [15]p.
- MINISTERIO DE LA GUERRA (1860). *Reglamento Militar del Cuerpo de Carabineros del Reino*. Imprenta de D.A. Santa Coloma. 21 [2]p.
- MINISTERIO DE LA GUERRA (1870). *Cuerpo de Carabineros del Reino. Escalafón General para el año 1870*. Imprenta de D. Pedro Montero. 52p.
- MINISTERIO DE LA GUERRA (1925). *Manual de las obligaciones administrativas del personal del Cuerpo de Carabineros*. Imprenta de Carabineros. 135p.
- MINISTERIO DE LA GUERRA (1926). *Reglamento Militar del Cuerpo de Carabineros*. Imprenta de Carabineros. 349p.
- ROSSELLÓ VAQUER, R. (2009): *Noticiari de Felanitx (1809-1869)*. Tom IV. Gràfiques Llopis. 423p.

SUMARI

Presentació	7
Conferència inaugural	
<i>Associació Cultural Setmanari Felanitx: nous plantejaments per reforçar el present i encarar el futur.</i>	13
Bàrbara Sagrera i Jerònia M. Pont	
Societat	
<i>Notes històriques sobre la festa i la font de Santa Margalida, patrona de Felanitx.</i>	23
Maria del Carme Pino	
<i>Salers en el terme de Felanitx. Quasi cent anys d'una música tradicional a través del testimoni de quaranta persones.</i>	35
Sebastià Barceló	
<i>El Pacient Actiu a Felanitx, una nova estratègia d'apoderament del malalt crònic.</i>	53
Jerònia M. Pont i Joana Valenz	
Art	
<i>El paper pintat en els interiors de les cases felanitxeres.</i>	63
Magdalena Bennàssar i Josep M. Pomar	
<i>Magdalena Adrover Pizà. Pintant amb el fil i l'agulla</i>	79
Magdalena Bennàssar i Josep M. Pomar	
<i>L'obra escultòrica de Miquel Vadell i Pastor a Felanitx</i>	91
Andreu G. Venyr	
Museologia i documentació	
<i>La col·lecció paleontològica de la Fundació Mn. Cosme Bauçà. Patrimoni natural entre un gran fons cultural.</i>	103
Guillem Mas i Lluís Moragues	
<i>Redescobrint objectes en la Col·lecció Museogràfica Cosme Bauçà. Possible fauna arqueològica.</i>	115
Miquel Àngel Vicens i Bartomeu Salvà	
<i>Felanitx a l'Heraldo de Cristo.</i>	121
Andreu G. Veny	

<i>Llibres i obres artístiques del Dr. Binimelis.</i>	139
Onofre Vaquer	
<i>La reforma interior de Felanitx. Una part del projecte urbanístic dissenyat per Francesc Roca i Simó.</i>	145
Maria Mesquida	
Segles XIX - XX	
<i>Els felanitxers en el repoblament de Son Servera al segle XIX.</i>	159
Pere F. Castro	
<i>El cos de Carabiners a Felanitx (1829 – 1868).</i>	167
Celso Calviño	
<i>Felanitx, 40 anys d'eleccions municipals: 1979 – 2019.</i>	179
Joan Mestre	